

NT-SERIE: NORDISKE FILMSKAPARE

1. DANMARK

HENRIK WIVEL

BILLE AUGUST NØGLESCENENS MESTER

Internationalt berømmede Bille August er den mest prisvindende danske filminstruktør nogensinde. Ikke den mest radikale og nyskabende. Men i sine bedste film artikulerer Bille August sine litterært inspirerede fortællinger i et klassisk æstetisk filmsprog, præget af en fintmærkende sensibilitet for den nære følelsesmæssige relation mellem mennesker. I sine mest ambitiøse film satser instruktøren alt på den nøglescene, der kan fungere som bevægende prisme for hele filmens handling. Det kan have sin omkostninger i forhold til en traditionel plotstyret dramaturgi, men etablerer til gengæld en mærkbar emotionel fortrolighed til den enkelte beskuer, som delte instruktøren en dyb sandhed om menneskelighed med vedkommende. Det gør Bille August til en stærkt personlig instruktør med en særlig signatur.

Denne artikel indleder *Nordisk Tidsskrifts* serie om *Nordiske filmskapse*, skrevet af tidsskriftets danske redaktør.

Da Bille August i 1978 havde lavet sin spillefilmsdebut *Honningmåne* færdig, viste han, og hvad der skulle blive hans faste klipper igennem karrieren Janus Billeskov Jansen, filmen for veteranen Christian Hartkopp i Det Danske Filminstitut før premieren. Da filmen havde spillet færdig sad Christian Hartkopp og græd. Det er det Bille August kan. Bevæge selv et hærdet publikum i dybden, så de aldrig glemmer det. *Honningmåne* blev instruktørens danske gennembrud og filmen og dens skuespillere fik flere priser. I 1987, små 10 år senere, kom det internationale gennembrud, da Bille August storfilm over første bind af forfatteren Martin Andersens Nexøs romanklassiker *Pelle Erobreren* havde premiere med Max von Sydow i den altdominerende hovedrolle som Lassefar og Pelle Hvenegaard i rollen som hans søn Pelle. Bille August og von Sydow blev prist i Danmark, og filmen gik sin sejrsgang ude i verden, hvor *Pelle Erobreren* modtog både en Golden Globe og en Oscar i USA og Den gyldne Palme i Cannes. Dermed startede Bille Augusts internationale karriere som filminstruktør.

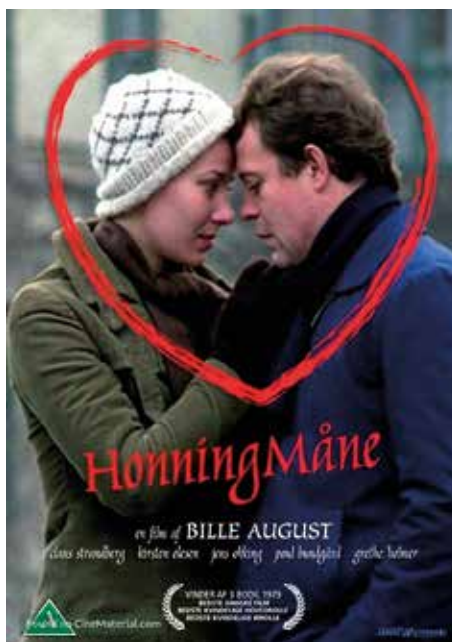

Bille August. Foto: Det Danske Filminstitut/ Leif Tuxen.

Det er karakteristisk, at såvel *Honningmåne* som *Pelle Erobreren* ikke er egentlig helstøbte film. De svinger i kvaliteten, men begge rummer den nøglescene, som Bille August altid er på jagt efter og har som den egentlige ambition med sine film; lykkes den scene, så er der en chance for at hele filmen lykkes. I *Honningmåne* er det slutscenen, hvor hovedpersonen Jens møder op uanmeldt juleaften og ringer på hos sin tidligere hustru Kirsten og giver hende en juledekoration, han lige har vundet på et herberg for hjemløse. Med denne gestus forsoner han de to, inden han mønstrer et skib og rejser ud i verden. I *Pelle Erobreren* er det scenen, hvor Lassefar giver Pelle en lommekniv på hans fødselsdag i stalden på den bornholmske gård, hvor de to svenske emigranter slider for føden. Begge scener er stort set uden ord. De skilter ikke med deres følelser, men lader dem ligge i det usagte. Bille August er med egne ord ”allergisk over for det teatraliske udtryk”. Derfor er hans force, at han kan skildre følelser i billeder med den tilbageholdte og kalibrerede følsomhed, som kendetegner hans filmsprog og stikker dybt i de fleste mennesker. Her opstår fortroligheden mellem instruktør og beskuer i en form for magisk realisme, hvor de i fællesskab kan forestille sig det endog umulige. I film efter film er Bille August på jagt efter netop den scene. Det er hans satsning. I de film, hvor han finder frem til nøglescenen og som instruktør er i stand til at fremkalde den filmisk i pagt med skuespillerne lykkes det. I andre film lykkes det ikke og de bliver hængende i det uegale.

Men med sin angivelige professionalisme, sin disciplin som instruktøren der styrer filmsettets ensemble, og ikke mindst med sin begavelse som personinstruktør kan Bille August redde selv mindre interessante film så meget hjem, at de er rimeligt seværdige. Det skyldes instruktørens længsel efter orden og renhed i udtrykket. Der er adskillige vidnesbyrd om den ro og det personlige nærvær, han forsøger at forlene de enkelte optagelser med. Han skriver sine manuskripter i hånden, og – i hvert fald i begyndelsen af karrieren – tegnede han selv sine *story boards*. Det ufravigelige program for dagens optagelser kommer indefra og han har styr på, hvilke skuespillere og hvilke scener, som skal tages. Flere skuespillere har igennem tiden været forbløffede over, hvor få *takes* – optagelser – det kræver. Aldrig mere end to-tre stykker. Bille August holder sig til sin plan og hans betydelige kreative temperament kommer ikke ud i form af kaos, men med en behersket lidenskab, der forplanter sig til ensemblet.

Det kendetegner de helt store instruktører, også dem Bille August selv fremhæver som forbilleder - Akira Kurosawa, Andrej Tarkovskij, Francis Ford Coppola og Ingmar Bergman – at de er kompromisløse i tilrettelæggelsen af deres kunstneriske oeuvre. Det

er Bille August ikke. Han har lavet reklamefilm, været gæsteinstruktør på et par episoder af George Lucas tv-serie *The Young Indiana Jones* i 1990erne og instruktør på prangende paneuropæiske, amerikanske og kinesiske film med et cast af internationale stjerneskuespillere; film, som kræver kompromisser og er vanskelige at håndtere. Som instruktør er Bille August - som mange kunstnere - dybest set introvert, men han har tvunget sig til at være åben og imødekommende, stillet sig selv til rådighed, og deltaget i internationalt juryarbejde i Cannes, San Sebastian, Beijing, Montreal, Jaffa, Cairo, blandt meget andet.

12 væsentlige film

Bille August har instrueret 27 film og TV-serier på 47 år. Det er mere end en film hvert andet år. Og flere er på vej fra den tilsyneladende utrættelige instruktør, der endog bliver mere produktiv med alderen. Af de 27 film vil jeg pege på 12, som væsentlige:

Fra hans formative år filmene *Honningmåne* (1978) og *Maj* (1982), der viste Bille August som en talentfuld manuskriptforfatter og instruktør af tætte relationsdramaer med en udpræget medmenneskelighed og ømhed i detaljen. Hans samarbejde med forfatteren Bjarne Reuter førte til de vellykkede ungdomsfilm *Busters Verden* (1984) og *Tro, håb og kærlighed* (1984), sidstnævnte med en fuldkommen hudløs indlevet abortscene og forvildet kærlighed mellem to unge mennesker. Filmen vakte i lighed med Lasse Hallströms *Mit liv som hund* international opmærksomhed som pubertetsdrama. *Pelle Erobreren* var Bille Augusts springbræt til den store scene, som definitivt blev hans i 1991-92 med *Den gode vilje*. Ingmar Bergman håndplukkede Bille August til at instruere sine egne furiøst velskrevne slægtserindringer af samme navn, og Augusts forløste opgaven lydefrit. *Den gode vilje* er mesterværket i Bille August produktion. Filmen betød at han som en af meget få instruktører for anden gang modtog Den gyldne Palme i Cannes, mens Pernilla August i rollen som Bergmans mor ligeledes modtog Den gyldne Palme for bedste kvindelige hovedrolle i 1992. Bille August har siden holdt et fremragende niveau med filmatiseringen af Selma Lagerlöfs *Jerusalem I-II* (1996), der forløste det episke udvandrerndrama med bevægende styrke. Dernæst filmene over *Boken om E* af Ulla Isakson med titlen *En sang for Martin* (2001) og det beslægtede kammerspil *Stille hjerte* (2014), og endelig filmatiseringen af nobelpristageren Henrik Pontoppidans monumentale udviklingsroman *Lykke-Per* (2019). Filmene *Busters Verden*, *Den gode vilje*, *Jerusalem* og *Lykke-Per* er med parallelle optagelser uddybende og nuanceret som TV-serier.

Karakteristisk for de nævnte film er, at de alle er skandinaviske film, hvilke har forledt dele af filmkritikken til at afskrive Bille Augusts internationale produktioner. Det holder ikke helt. Augusts filmatisering af Victor

Hugos klassiker *Les Misérables* (1998) med Liam Neeson som Jean Valjean, Geoffrey Rush som politikommissæren Javert og Claire Danes som plejedatteren Cosette er skarpt tolket. I Bille Augusts tolkning bliver *Les Misérables* et essentielt og tilspidset drama om nåde frem for ret. Om den instinktive retfærdighed over for den juridiske. De to altdominerende hovedroller med en straffet mand og en straffende mand danner tilsammen et dobbeltmenneske, hvor den ene finalt må vige for den anden i sin utilstrækkelighed og give plads for nåden. Senest har August skabt en personlig, neddrolet og isende original TV-serie på otte timer over Alexander Dumas' klassiker *Greven af Monte Cristo* (2024) med Sam Claflin og Ana Girardot i rollerne som Edmund Dantes og Mercedes. TV-serien med et budget på en kvart milliard kroner viser, at Bille August stadig frygtløst tør satse personligt og transformere den spektakulære og stærkt underholdende roman til et intimt eksistentielt drama om hævn og hævnens pris; glimtvis reflekteret i den nåde, som kan ligge i

kærligheden, hvis den får lov til at komme til syne. I TV-serien kontrasteres, helt fra den første scene, den kristent funderede tilgivelse med Edmund Dantes' personlige fortolkning af sig selv som en mytologisk skæbnefigur. Med skæbnebegrebet som instrument tillader Dantes sig som *übermensch* skånselsløst af hævne den uret, han har været udsat for. Uanset omkostningerne. Filmens rene billedskønhed modsvares af dens dybest set hæslige grusomhed. Både *Les Misérables* og *Greven af Monte Cristo* er spektakulære produktioner med en voldsom, begivenhedsrig og flerstrengt episk fremdrift; men August evner at fastholde den moralske konflikt i begge film, så den står frem som en søjle i en malstrøm.

Bille August har ved flere lejligheder sagt, at han ville ønske, at han var kristen, men at han savner troen på den Gud, der – måske – kunne have gjort tilværelsen lettere for ham. Men de stadig genkomne og bærende temaer i hans film er tilgivelsen, nåden og forløsningen. Dertil en kredsen om den intuitive følelse, selve berøringen, der kan ligge i kærligheden, som den blufærdigt kan komme til syne mellem mennesker; ofte unge mennesker. En pubertetserfaring han aldrig rigtig er kommet ud over. Hans film forsøger altid at finde tilbage til den. En fars uforbeholdne kærlighed

til sit barn, to unge menneskers intime bekræftelse af hinandens følelser. Eller modsat to ældre mennesker, som forsøger at kalde hinanden tilbage til den følsomme identitet, de engang havde og fandt hinanden ved. Disse vedblivende og genkomne temaer som Bille August enten fremskriver i de manuskripter, som bærer hans håndskrift eller finder som kerne i de litterære værker og manuskripter han tilbydes af andre og omsætter i film. Det betyder, at jeg vil kalde ham for nordisk films store humanist.

De svenske forbindelser

I 1957 mistede Bille August sin mor som niårig, og han og hans to søstre var overladt til faren, som med sønnens udsagn havde ”psykopatiske tendenser”. Faren ernærede sig som annoncesælger, men supplerede sin indtægt som hypnotisør. Med andre ord: Faren kunne få magt over mennesker, men kunne jo også bringe dem ud af trancen med et fingerknips og sætte dem fri igen. Over for sønnen er der noget som tyder på, at han aldrig blev sat helt

fri. Men det har også betydet, at han igennem sin karriere har lært sig, både hvordan og hvad det vil sige at forføre mennesker og se lige ind i dem. Bille August havde talent for at tegne og male, men faren ville at han skulle tjene sine egne penge og satte ham i lære som håndsværksmaler. I 1967 flygtede Bille August som ung ubefæstet menneske til Stockholm. Attraktionen var fotografen Christer Strömholm, som havde en fotoskole og en filmdokumentarlinje i forbindelse med skolen. Strömholm forbarmede sig over den unge dansker, der ville lære at bruge et kamera og lod ham komme ind på skolen, selv om han ikke havde pengene til det. Det har Bille August aldrig glemt, og han fremhæver mødet med Christer Strömholm som skelsættende. Bille August lærte igennem Christer Strömholms fotografier og hans undervisning, hvor eleverne bl.a. blev introduceret til Richard Avadon, hvad det vil sige at kunne kikke ind i menneskers sjæl med kameraet og afbilde den. Ansigt til ansigt. Se det indre i det ydre og forene sjæl og form med et fotografisk blik. Med Strömholm som mentor udviklede August en følsomhed over for det udsatte og sårbare menneske. Og en solidaritet med det.

Efter årene i Stockholm tog Bille August sin formelle uddannelse som filmfotograf på Den Danske Filmskole i København. Herefter arbejdede han både i Sverige og Danmark som filmfotograf og knyttede vigtige og livslange professionelle kontakter. Det er aldrig hørt op. Efter August selv trådte i karakter som instruktør, har han fortsat det parallelle arbejde med projekter i Sverige og Danmark. Som uddannet filmfotograf har Bille August en kompetence, som betyder at filmfotografer gerne vil arbejde sammen med ham. Instruktøren og fotograferne har så at sige samme visuelle tilgang til film, hvor billedet er bærende og kameraernes vinkler på scenen afgørende. Det gælder bl.a. Dirk Brüel i Danmark og Jörgen Persson i Sverige, som begge har været en del af Bille Augusts entourage i mange år, også på de internationale produktioner. Det samme gælder Janus Billeskov Jansen i klipperummet, scenografen Anna Asp og komponisten Stefan Nilsson. Med sine udvidede psykologiske evner og sært underspillede karisma har Bille August ofte et fortræffeligt samarbejde med skuespillerne, ikke mindst de svenske og danske, som han deler sprog med. Han råber aldrig op, men kommunikerer med dem på en anden frekvens, præget af intimitet og nærvær. På den måde ser han ind i dem og fremkalder deres karakter sammen med dem.

Ingmar Bergmans betydning

En helt særlig betydning har Ingmar Bergman haft. Den væsentlig ældre og verdensberømte Bergman blev en mentor for den yngre Bille August, da han brød igennem internationalt. Bergman håndplukkede August til at instruere *Den gode vilje* og satte ham fuldstændig fri til at gøre det. Bergman havde kun én betingelse. Og det var, at Pernilla Östergren, som hendes efternavn lød på det tidspunkt, skulle spille rollen som Bergmans mor Anna. Faren Henrik blev spillet af Samuel Frøler. Bille August tilegnede sig Bergmans familiehistorie og gjorde den til sin – på mere end en måde. Hele filmen kredser om den stejle og uforsonlige faderskikkelse, hans trods og vilje, som vil det gode, men ikke magter det. Henrik Bergman kommer til at gøre det modsatte af det, han vil og får mulighed for. Henrik forelsker og gifter sig med Anna svøbt ind i Bille Augusts følende kamera, der til en begyndelse kalder ømheden og den inderste sjæl frem i de tos ansigter. Men de to kommer fra forskellige verdener og klasser og finder aldrig ind i en harmoni. Som antagonist står de overfor hinanden i et ubrydeligt ægteskab, hvor de elsker hinanden; i og på trods. Endskønt præst er Henrik uden evnen til tilgivelse, og Anna bliver i deres ægteskab lige så hård. De er underlagt arvesynden. Alligevel bliver de sammen i en gensidig afhængighed. I filmens slutscene sidder de på hver sin bænk i en park som ”to ensomheder”, som det hedder. Det er ikke nok med den gode vilje. Og dog. De vil stadig hinanden, selv om de ikke magter at forsones. Bergmans vitale og vilde slægtsfortælling bliver i Bille Augusts fortolkning til en tilintetgørende melankolsk film. Bille August vil altid frem til forsoningen og tilgivelsen i sine film. Frem til den gode vilje. Og kan han med Bergmans manus ikke komme det, må han realisere i virkeligheden, hvad fiktionen ikke kan rumme. Under optagelserne forelsker Pernilla Östergren og Bille August sig i hinanden. De holder forholdet hemmeligt og uden ord over for Bergman, der selv nærer stærke følelser for Pernilla. Det er i litteraturen om Bille August blevet tolket som var August den græske mytologis Ødipus, den u lydige søn, der indleder et forhold til Bergmans mor! Fiktion og virkelighed blandes. Da Bille August for første gang skal vise *Den gode vilje* for Ingmar Bergman ved en screening på Det svenske Filminstitut i Stockholm, er han af indlysende grunde sindssygt nervøs. Bergman vil se *Den gode vilje* alene. Bille August venter uden for i hvad der føles som evigheder: ”Men så kom han endelig ud og omfavne mig. Jeg tror, han holdt hårdt om mig i et helt minut. Han var virkelig berørt og sagde: ”Du skal vide, at jeg er misundelig på dig, fordi du har formået at skabe et kærlighedsforhold mellem to unge mennesker. Det er jeg ikke lykkedes med på film. Og jeg er jaloux på dig, fordi du tog kvinden fra mig, som jeg elsker så højt”.

Parløbet mellem Ingmar Bergman og Bille August fortsatte med *En sang for Martin* (2001). Det var Bergman, som bragte August på sporet af Ulla Isaksons bog om sin ægtemands demens og død, og det er Bergman, som leverer filmens længste replik, langt i munden på Sven Wollter, der spiller den - skal det vise sig - demensramte komponist Martin over for hustruen, violinisten Barbara, spillet af Viveka Seldahl. Replikken er taget direkte ud af Bergmans selvbiografiske bog *Laterna Magica* og handler om Mozarts sidste opera *Tryllefløjten*. Her stilles spørgsmålet: Kan kærligheden overvinde et menneskes forvandling, når det forsvinder ind i mørket og døden? Og svaret er ja. Kærligheden lever endnu, helt til det sidste, den findes og er virkelig og virkende i verden. Selv når tilværelsen er allermest hård, skaber kærligheden en form for transcendens. Der er ingen sentimentalitet i Augusts fortolkning, men en ubønhørlighed, selv om han er solidarisk med sine hovedkarakterer og på dette tidspunkt i sin karriere evner at skildre ældre menneskers kærlighed sandt. Temaet tager Bille August op igen 14 år senere i *Stille hjerte*, der både morsomt og følelsesladet skildrer et ægtepars sidste weekend i huset med børnene, inden ægtemanden hjælper sin dødssyge hustru over i døden. Ægteparret, spillet af Ghita Nørby og Morten Grunwald, hjælper kærligt hinanden til en form for frisættelse og forløsning af en uoverkommelig pine. *Stille hjerte* er ikke et indlæg i diskussionen om aktiv dødshjælp, men et filmisk drama, der ligesom *En sang for Martin*, vidner om Augusts evner som en personinstruktør, der kan gøre historien sandt menneskelig og vedkommende med en humanistisk kerne, som række hinsides det ubønhørlige og brutale.

Det personlige fletværk

I *En sang for Martin*, siger Martin til sin datter, der selv har kunstneriske ambitioner: ”Du kan ikke skille dig selv fra dit skabende jeg. Du er en og samme person, forsøg at leve efter det og lev med alt hvad remmer og tøjler kan holde. Først da har du mulighed for at blive, hvad var det, du kaldte det, forløst...”.

Replikken kunne være Bille August egen trosbekendelse. Han er et med sin metier i sine bedste film. Og han bliver ved, uanset hvad. Han har med glimt i øjet sagt, at han kommer til at dø på et filmset. August nævner i den forbindelse den portugisiske instruktør Manoel de Oliveira, der helt frem til han døde i en alder af 106 år i 2015 lavede en film om året. Sammenlignelig er også Clint Eastwood, der bliver ved at lave film i en høj alder. Også Bille August har skruet op for frekvensen det seneste tiår og i øvrigt sat børn i verden, som han kan sige samme trosbekendelse til: skuespillerne Asta og Alba og Amaryllis og manuskriptforfatterne Anders og Adam, alle med efternavnet August.

Men det er mere på færde. I min bog om instruktøren, *Spejlet* fra 2008, betegnedeg jeg ham som en "auteur". Begrebet stammer fra fransk filmkunst og betegner den instruktør, hvis personlige håndskrift og signatur er tydelig i vedkommendes film. Der er filmskabere i Augusts umiddelbare nærhed, som tydeligvis er auteurer, Ingmar Bergman, eksempelvis. Bille August er ikke "auteur" på den tydelige måde, hvor personligheden bemægtiger sig hele filmen. Men ser man Augusts film samlet – også de mindre vellykkede – er det tydeligt, at de trækker på personlige oplevelser og erfaringer og rummer genkomne scener og situationer, der har en påfaldende lighed med hinanden, som var det dybest den samme film, instruktøren lavede om og om igen. Hos Bille August danner hans samlede filmproduktion et fletværk, med rod i hans personlige udgangspunkt og levede liv. Bille August forholder sig ambivalent til auteur-begrebet. En filmproduktion er jo en kollektiv proces, hvor et helt ensemble er afhængig af hinanden, af samspillet, og hvor endog producenter kan tage føregreb på en film og ikke mindst dens slutning, som helst ikke skal ødelægge den gode stemning. Det har også ramt August. Men ser man hans film indledende credits står der ikke: "Instrueret af Bille August", nej der står: "En film af Bille August". Han kender sit værd. Og han ved, at de bedste af hans film har rødder i hans personlighed – med replikken fra *En sang for Martin*: "Du kan ikke skille dig selv fra dit skabende jeg".

Et genkommet tema i Bille Augusts film er flugten fra det lukkede rum, i filmsproget "enclosed space". Det lukkede rum kan have mange former i August film, som rækker fra det ydre til det indre. Et menneske, kan også være fange af sin egen psyke, være i et "indre fængsel". Men oftest er det lukkede rum en lokalitet af undertrykkelse og formynderi, primært knyttet til en patriarkalsk farskikkelse. Instruktørens indtil nu sidste virkelig væsentlige og vellykkede danske filmproduktion *Lykke-Per* beskriver en sådan flugt og frigørelse fra far-huset, hvor den fortabte søn forsøger at finde frem til en form for fred og harmoni med sit jeg. *Lykke-Per*, der følger de bærende fortællelinjer i Henrik Pontoppidans roman, er et modent værk med referencer til instruktørens øvrige film og til smertepunkter i hans egen personlighed.

Et livs rejse igennem film

I Bille Augusts internationale gennembrud *Pelle Erobreren* efterlader instruktøren den unge Pelle i græsset mellem klitterne ved havet. På vej ud i verden. I *Lykke-Per* finder instruktøren ham igen det samme sted og fører ham videre ud i livet. Nu under navnet Per. *Pelle Erobreren* og *Lykke-Per* er skabt med over 30 års mellemrum af en instruktør, der er blevet ældre og nu selv rummer de erfaringer, der tillader ham at bygge videre på historien og føre den igennem med konsekvens. Over et spand af tid fører August en dialog mellem

de to film, der på den ene side er hinandens modbilleder og på den anden side hinandens spejlbilleder. Hvad skete der med Pelle, da han drog ud i verden? Det viser instruktøren, da han tager Per i hånden og sender ham fra den fjerne provins til København. *Lykke-Per* havde ligget længe i Bille Augusts sind og ventet, og blev forløst med et manuskript skrevet af far og søn, Bille og Anders August. Det er næppe tilfældigt. For skildrede *Pelle Erobreren* drømmen om en far – kærlig og generøs – skildrer *Lykke-Per* mareridtet om en patriarkalsk far, forbitret i sin paradoksal nådesløse kristendom. Hvor Lasse-far i *Pelle Erobreren* bevægede en hel verdens hjerter, da han forærede Pelle den lille kniv som pant på en duelig fremtid, forærer Pastor Sidenius Per et ur, der tæller tiden ned til dommens dag. Kniven og uret. Lykken og forbandelsen. Modtaget med henholdsvis åben og knyttet hånd. Den åbne hånd var Pelles, den knyttede hånd er Pers, da han drager fra klitterne og marehalmen mod den store by - og dermed en potentiel frigørelse. Filmen følger ”Lykke-Per” på rejsen, der også bliver en klasserejse. Fra det fattige landsogn til det velstående borgerskab i København. Fra den strenge lutheranske kristendom til den frisindede jødedom. Fra Sidenius-slægten til slægten Salomon med den renfærdige datter Jakobe, som Per ønsker at erobre på sin færd mod tinderne. De to mennesker spilles nærmest ubegribeligt godt og følelsesfuldt af Espen Smed og Katrine Greis-Rosenthal.

Ved at fornægte sin tro og sit ophav er Per overladt til sig selv. Han vil ikke være i sit apostelnavn, Peter Andreas. Han fortrænger sin baggrund, både socialt og eksistentielt, og er dermed prisgivet sin personlige skabervilje. Fællesskabet eksisterer heller ikke i hans verden, kun egoismen og selvrealisationen. *Lykke-Per* er en ikonoklastisk film. Kristus-billedet smadres både konkret og overført. Per er i konstant kamp med lidelsesikonet på korset og bag ham, faren. Farens ur brænder i Per hænder, indtil det øjeblik, hvor han fæstner det til korset på farens grav hvor den lidende før hang. ”Er det nok nu?”, spørger Per fortvivlet. Selv bliver Per fra da af et med den torterede og martrede mand, der ikke bare bliver forladt, men selv svigter sine nærmeste. Han går ikke hjerte veje og søger ikke hjertets dannelse. Hans veje er i stedet teknologiske og utopiske og savner den elementære dannelse, der hører til at være menneske, blandt mennesker. Selv om Bille August humaniserer Henrik Pontoppidans hovedperson og gør ham mindre vanvittig i udfoldelsen af sine visioner, gør Augusts ham også mere hård. Han selvskhed er skræmmende fremstillet. Hans evne til intet at føle ved faderens død er ubærlig og *må* finalt krakelere. Det er filmens ømmeste og mest smertefulde scene, da det omsider sker; det er her Bille Augusts træder frem og så at sige tilegner sig romanen og forsyner den med sin egen signatur. Et sidste kærtegn.

Per er et menneske, der vil ud af det sjælelige fængsel, han er indespærret i. Han søger friheden, men glemmer nødvendigheden undervejs og forpligtelsen på Næsten. Jakobe bliver hans modbillede, da hun erstatter Pers trang til selvrealisation med en uselvsk rolle som ”samfundsmor” i København omkring år 1900. Jakobe giver asyl til de børn, som ikke har et hjem. Forvildede små eksistenser. Per kan siges at være en af dem. Hvad han ikke vinder i hverken kærlighed eller karriere, får han ved Jakobes forståelse – og finale tilgivelse, den centrale scene. Med den – tilgivelsen – kan Bille August igen efter mere end 30 år efterlade, nu ikke Pelle, men Per mellem marehalmen, vinden og klitterne ved havet, nu hvor han ikke længere stormer mod fremtiden, men må se sig selv og døden i øjnene. Det er bevægende at følge.

Instruktøren har i medierne pointeret, at denne film er personlig, en slags selvbiografisk ekko af hans egen eksistens med en far, der mindede om den tyranniske Pastor Sidenius og med en Bille, der mindede om den selviske Per, som har ofret meget på sin vej, ikke mindst mennesker. Det ses i blikket på de personer, Per i denne film forlader, ikke mindst kvinderne. Kameraet dvæler ved dem, når Per svigter og følger sin egen vej, næret af drømme om storhed og forløsning. *Lykke-Per* er selvbevidst fuld af citater og scener, der kendes fra flere Bille Augusts øvrige film, ikke alene gennembruddet med *Pelle Erobreren*, men også *Den gode vilje* med den selviske og kompromisløse Henrik Bergmans uforsonlige kamp mod Gud og Næsten.

Lykke-Per er en moden mands film. Den er præget af erfaringerne fra et langt liv og dertil en indsigt i menneskets psyke, der kommer hos den, der undervejs har måtte træffe svære valg. Filmen følger et alter ego, der for 30 år siden hed Pelle, og som nu hedder Per. De har begge fået en gave i hånden, som har defineret deres rejse, og de har begge haft en arv, der har været igangsættende for deres ambition. Hvor *Pelle Erobreren* skildrede en ung mand, der var på vej ud i den vide verden, skildrer *Lykke-Per* en mand, som, mærket af livet, er fremme ved en grænse, hvor selvrealisation ikke længere er mulig. Foran den fortabte søn er bare havet og vinden. *Lykke-Per* er filmkunst som en slags testamente.

Faktaboks

Bille August (f. 1948), dansk filminstruktør. Uddannet fotograf på Christer Strömholms Fotoskola i Stockholm og filmfotograf på Den Danske Filmskole i København. Har instrueret en lang række danske, svenske og internationale spillefilm- og TV-produktioner.

Bille August har været frontløber i en gylden generation i dansk film med navne som Thomas Vinterberg, Susanne Bier, Lone Scherfig og Lars von Trier.

Bille Augusts film har modtaget et væld priser: danske Bodil- og Robert priser og svenske Guldbagge priser, samt en lang række internationale priser på diverse filmfestivaler.

For *Pelle Erobreren* (1987) modtog han en Golden Globe og en Oscar i USA, samt Den gyldne Palme i Cannes. For *Den gode Vilje* (1991-92) modtog han Den gyldne Palme i Cannes.

Blandt hans øvrige mest betydende film og tv-serier er *Honningmåne* (1978) *Busters Verden* (1984) *Tro, håb og kærlighed* (1984), *Jerusalem* (1996), *Les Misérables* (1998), *En sang for Martin* (2001), *Stille hjerte* (2014), *Lykke-Per* (2019) og *Greven af Monte Cristo* (2024)

Litteratur

Anne-Wolden Ræthinge. *Bille August fortæller om sit liv og sine film*, 1993

Niels Frid-Nielsen. *Bille August – et portræt af manden og hans film*, 2004

Morten Piil. *Danske Filminstruktører*, 2005

Henrik Wivel. *Spejlet – Bille Augusts film*, 2008

Jacob Wendt Jensen. *Bille Erobreren – en fortælling om film, følelser og familie*, 2025